

Alkony

Valamelyik kerék kegyetlenül csikorog. Ha az egyiket megkened, másnap a másik csikorog. Az egyik kerék mindig csikorog. Miért kell mindig legalább az egyik keréknek csikorogni? Az öreg megáll és nézelődik. Valamikor gyerekkocsi kerekei voltak ezek. Most láda van rajtuk, a ládában két pufók dézsácska. A dézsácskában nemsokára moslék lesz. De valamelyik kerék csikorog, alighanem az az első, amelyikről már lekopott, leszakadt a gumipánt. Otthon még nem csikorgott csak itt, épp most, amikor kiér a főutcára, ahol kemény, zömök buckákat formált az úttesten a hóból a sok autó. Itt zötvög a kocsi és csikorogni kezdett a kerék. Ilyenkor talán megfagy a kenőcs. „Szánkó kel-lene, az a bajom” — dünyyögi és újra neki-tendül. Szánkóval talán sokkal jobban menne, a hordárokknak olyan szép kis szánkókik vannak. Talán a szánkó segítene. De lehet, hogy az idén már nem is kell, lehet, hogy hamar kitavaszo-dik. A tél is későn érkezett. Csak most, alig egy hete. Azelőtt, érdekes, keményebb telek voltak és idejében beköszöntöttek; és általá-ban minden a maga idején és a helyén ment, azelőtt.

Azelőtt... (gondolta az öreg).

Lépésről-lépésre haladt és nem látta, hogy sokan kikerülnek, elhagyják. Egyszer megcsü-szött, ekkor megállt és megbámulta a cipőjét, lehajolt és megtapogatta a talpát.

Nem tudom, gondolta az öreg, nem tudom, adnak e valamit, ha elfogadják az ajánlatom. Nem tudom, eszükbe jut-e adni? Valamikor a jó ötletet mindig megfizették. Az ember beállít-tott a „Kovács és Társá”-hoz és azt mondta: „nézze, van egy ötletem. Garantálom önnek ennyi és ennyi biztos jövedelmet. Húsz száza-lék az enyém?” A „Kovács és Társá” igent mondott, vagy nemet. Ha igent, akkor rendben volt. Ha nemet, akkor az ember szó nélkül el-ment a konkurrenshoz: „Nézze, van egy jó öt-letem, a Kovács elsárgul az irigységtől, ennyi és ennyi tiszta hasznot biztosítok önnek, húsz százalék az enyém.” Az ötlet eredeti, a haszon biztos. Itt mindennek egyeznie kell. Nyolcvan százalék az övé, húsz amazé. Alászolgája!

De eszükbe jut-e ezeknek, hogy az ötletet meg kell fizetni? Vannak, akik szinte szöknek az ötletektől. Egyszerűen nem kell nekik. Pedig oly tiszta sor ez, hogy nem kell hozzá semi-

lyen ész, semilyen fej, hogy megértse. Ceruza kell és papír. Ennyi az egész.

Az öreg totyog a jeges, piszkos hóbuckák között.

Az egyik háznál befordul, nagy ház ez, tá-gas udvar, megvan a folyandárok helye, kö-zéputt betonkör befagyott szökőkúttal. Színe-vestett kerítés, hársfák. Kerthelyiség nyáron. Az öreg betotyog a hátsó ajtón. Meleg. Itt me-leg van. Ételek rotyognak, pattog a tűz, két fehérruhás szakács álldogál, mosogatólányok farolnak s pincérek sétálnak ki-be. Mint egy jó masina. Minden kerék a maga dolgát végzi, pontosan azt és kimérten, tudva, mit tesz a má-sik kerék s mit a harmadik. Az egyik kerék nem törődik a másikkal, csikorog vagy nem csikorog, minden kerék elvégzi a maga dolgát. Jól megszerkesztett masina. Senki az ajtóra se pillant. Jó meleg van. Lehet, hogy itt van az igazgató, és lehet, hogy bejön ide. Az öreg meg-tapogatta belső zsebét. Már egy hete mindig ta-pogatja, ha ide belép, és mindig lesi a másik ajtót, hátha ide is betéved az igazgató. Mert hisz annak kell elmondani az ötletet. El kell mondani és ki kell venni a zsebből a papírt: „Nézze, itt van, így csináltam én valamikor.” És akkor megmutatni neki a papírt. De csak félig megmagyarázni és akkor zsebretenni. Úgy. Itt jó meleg van. Érdekes, hogy az ember szeme könnybelábad, ha a hidegről belép. Úgy rém-lik, hogy azelőtt azért mégsem volt így. Az-előtt nagyszerűen látott, a pirinyó hajszaát is meglátta a szakács köpenyén és azelőtt...

Azelőtt...

— A moslék ott van a folyosón, — szólt a fekete szakács.

(Azt én nagyon jól tudom és ez a fekete szakács is tudja: én tudom, hol van a mos-lék. Ez a fekete szakács mindig ilyen elutasító és az ember dézsájából kinézné a moslékot is. Vannak irigy emberek. De lehet, hogy az igaz-gató ma mégis betér ide s akkor jó lenne be-szélni vele. Az igazgatónak csillogó, fekete sze-me van és látni rajta, hogy finom ember. A finom emberek becsülni tudják az ötletet. Ez a fontos. Ez a jó.)

— Az igazgató úr nem jön be ma véletle-nül ide? — kérdezte és a száját törölgette a zsebkendőjével.

— Nem szokta bejelenteni, hogy mikor jön, — szólt a fekete szakács.

Igen. Hát még öt perce se vagyok itt. „Kicsit meg kell melegedni”, — dűnyögte és mosolyogva akart esetlenül kacsintani a szakácsra, mert az ilyesmi, megfigyelte már, megbékíti az embert. A fekete azonban egykedvűen támaszkodott egy főzőkanálra s ő ekkor lecsapta a fejét, a kacsintás pedig már csak a tepsiknek szólt. Hatalmas tepsik sístergő, sülő pecsenyékkel. Érdekes, hogy otthon sohasem sűtnek pecsenyét és mégsem kívánja, pedig azelőtt...

— Ehol a direktor, ni, nézze csak, öreg, — böki meg a másik szakács, aki már kétszer is lopott ki neki egy pecsenye-darabot, amikor ő a moslékot mérgette. „Tedd zsebre, öreg, és lakj be egyszer”, — mondta neki. (De ő nem ette meg, hanem papírba csavarta, otthon kistányért kért és amíg a zsebéből előkotorja a csomagocskát, azt mondta: „A Bandikának hoztam”; a felesége azonban hozzálépett, a zsebébe — az öregébe, — nyúlt és egy csipetnyi port szedett ki onnan, azt a földreszórta, ekkor kötényébe törölte az ujját és a húst a szeszládába dobta, — szénnel főznek — a kistányért pedig a csetres közé tette.)

— Na, maga még mindig hordja a moslékot? — nézett körül az igazgató és aztán megállt az öreg előtt, jól megvizsgálta. (Még kérdezi! — gondolta a fekete szakács. Egy húrón pendültök ti. Tudod te jól, hogy viszi. Együtt dolgoztok. Mit keres ez az öreg itt benn? A hús mindig kevesebb, mint kellene. Valahol valami elnyeli. A zsíról mindig hiányzik. A múltkor emez húst adott az öregnek, láttam! Fizetett és ez zsebrevágta? Ez a kuka itt. A főszakács! Tegnap a sűtőben felejtett egy tepsis húst és az megégett; kivitte, belevágta a moslékba, megkeverte a léccel és senki se keresi. Mindig a hiány. Én jól látom! Fizet-e az öreg a moslékért és ki vágja zsebre? Csak csinálják, majd... Én.)

— Igen, hordom, igazgató úr.

— Csak néptárs, öreg. Igazgató néptárs, — mosolyog az igazgató.

— Igen. Megszokás. Hordom még a moslékot, hehehe, de hideg van kint.

— Igen. Hát csak hordja, öreg, — szólt és a szakácsokat nézte, meg a tepsiket. (Tényleg, a moslékról mindig megfeledkezünk. Mi is tartathatnánk itt néhány sertést és a moslék nem veszne kárba. Már százszor terveztük. Igen. Így lesz.) Továbblépett. Az öreg azonban utána nyomult. Ma meg kell kérdezni.

— Igazgató úr kérem, szabad néhány percre? — kérdezte s szürke szeméit felemelte.

— Néptárs, öreg. Na, tessék. Mondja csak.

— Valamikor én is... Szóval, szép kis lokálom volt, konfiszkálták, szóval, a szakmában van tapasztalatom, szívesen beszélgetnék, ha segíthetek.

— Igen? Én szeretek beszélgetni.

— Igen. Van egy jó ötletem. Valamikor én is használtam és jól ment. Arról van szó... Több ilyen hasonló patenntal szolgálhatok. Arról van szó, hogy az előfizetőket biztosítja egy életbiztosító cégnél. A csoportbiztosítás aránytalanul olcsó. Ha például húsz dinárt kér az itt étköző előfizetőktől havonta, kiszámíthatja, hogy örnek csak hat dinárjába kerülnek fejenként. Később sohasem fordul elő, hogy valaki reflektáljon a biztosítás miatt a... Nekem ezt egy furfangos fiú árulta el, csak ilyen ötletekkel foglalkozott, ebből élt, persze, jól meg kellett fizetnem. Az ötleteket mindig meg kellett fizetni. Nézzé csak, itt van az irat, nézze, ez itt...

Az igazgató egyre nézte az öreget. Ezen a kabáton valamikor szörme volt, látni, amint lefejtették. Szürke, vizenyős szemek és ősz, borostás áll. Ráncok, lifegő bőr. Amint jár a száj, az áll alatt ide-oda ugrál a bőr, meg-megfezszál, hogy hegedülni lehetne rajta. Milyen érdekes. Milyen egyszerűen lehetett pénzt keresni. Ezekre voltak ezek, csak ki kellett nyúlni értük. Egyszerű, mint a bableves. Biztosítva az élet! (Az igazgató csak bámult.) Életbiztosítás! Egy hónap múlva lejárt a dolog és sehol semmi. De a pénz valakinek a zsebében maradt. Milyen egyszerű volt pénzt keresni. Valaki fizetett, — ő, voltak, akik fizettek. Csak a patent kellett, az ötlet. Voltak, akik tönkrementek, voltak, akiknek sohasem volt alkalmuk annyira vinni, hogy bármikor tönkremerhesse nek. Mert voltak, akiknek nem volt semmiük, amivel tönkre lehet menni. Akik a tönkön álltak, elsejétől elsejéig, szombattól szombatig. De voltak olyanok is, ó, lám, voltak olyanok is, akik ötletet bírtak vásárolni. „Pontos számadás, biztos haszon!” Kinek a zsebéből, milyen ürüggyel? Nem kérdés! Nem kérdés! „Tizenhat dinár tiszta haszon fejenként rizikó nélkül, mert később senki sem reflektál erre a pénzre.” Igen, ez vagy te. Igen, voltak emberek. „Én becsületes iparosember voltam”, — mondják, „én becsületes üzletember voltam.” Valaki zsebéből kikerült tizenhat dinár és semmit sem kapott elleneben. De ő becsületes üzletember volt és ezt nem kellett meggyónni. A templomban az első padban, mely zöld posztóval volt behúzva, mindig volt szabad hely számára. A lopást azonban meg kellett gyónni és meg is kellett banni. A lopás, az más! A lopás a magánvagon törvénytelen eltulajdonítása! A lopás. Csak beszélj, öreg. Ez vagy te. Nem igaz, hogy csak helyet cseréltünk, és nem változott semmi. Hiába mondd te is. — mert ezt mondd mégiscsak mostani szavaiddal is. Van ami még nem változott, de saínállak, ha azt nem látod, ami megváltozott. Csak beszélj, öreg. Ez vagy te. Tíz évvel ezelőtt, ezt nem mondtad el, csak azt mondtad, hogy „becsületes üzletember vagyok!” Azután pedig tíz évig azt mondtad, hogy: „én becsületes üzletember voltam!” Csak beszélj, öreg. Vallj, vallj, gyóni, öreg. Én meghallgatlak. Ma elmondod azt, amit tíz évvel ezelőtt nem mondtál el nekem, aki nálad biztosítottam az életem. Bablevest ettem és biztosítottam az életem. ő én emlékszem rád, de te nem emlékszel rám, és én ezt nem is furcsálom. „A szakmában van tapasztalatom, szívesen segíték.” Csak mondd öreg... Uramfia, tíz év nem volt elég, hogy megértsd, nem vagyunk szaktársak. Csak mondd, mondd, öreg... Hát csak ennyi lett belőled? Beszélj csak, beszélj...

— Jó, öreg, — tette a lefejtett szörme helyére a kezét az igazgató s mosolygott, mert ilvenkor nem lehet mást csinálni — nézze, jó. Csakhogy mi ilyesmivel nem foglalkozunk. Mi étterem vagyunk és ételt, italt szolgálunk fel a vendégeknek.

Nem kell neki! Gondolhattam volna (gondolta az öreg). Nem akarnak keresni! Suszter ül a hivatalban, kovács a kereskedésben, sinter vezető a kifőzdéket s az üzletembereket, az igazi üzletembereket, akik tudnak keresni azokat mellőzik. Milyen nehéz zsírzsag van itt benn, fölfordul az ember gyomra ebben a fordított világban (gondolta az öreg). Nem kell neki! Panaszkodnak, hogy ráfizetnek, hogy nem megy az üzlet; mondják, hogy keresni szeretnének, az ötlet nem kell nekik, ki hallott már olyant, az étteremmel ráfizetni, itt nincsenek szakemberek, hajháj, mindennek vége. Most már mindennek vége. Nem kell az ötlet, nem

fizetnek, nem kell ezeknek semmi, nem, nem, nem. El kell adni a két utolsó hordót. Elmegy az utolsó hordó, el a kert, el a ház és aztán... Itán az élet, tán...

— Emberek, — szolt az igazgató és megkóstolt egy húsdarabot, — panaszkodnak az emberek, hogy a faszírozott ehetetlen, annyira sós.

— Hát igen, kicsit sós — szolt a főszakács.

— Ez nagyon sós, vigye el az ördög — mondja az igazgató és egy pohárral a kezében a csaphoz megy, azután vizet hörpint fel. — Tán már megint régi maradék húsból van?!

— Hát igen, a maradék húsból csinálják a daráltakat.

— Azt tudom, de nem régi maradék húsból.

— Ja, de mit csináljunk vele, talán dobjuk ki? — a főszakács egykedvűen forgatja a tep-siben a húst. A mosogatólányok duruzsolnak. Tányérok csörögnek, evőeszköz cseng.

— Te meg akarod etetni az emberekkel, azok pedig megúnják ezt a maszlagot és elmennek máshová étkezni. Tönkretesszük a céget. Mi magunk tesszük tönkre!

— En is mondtam nekik, — szolt oda a mosogatólány és kilötyvinti a vizet.

— Jó, máskor majd kidobjuk.

— De ne dobjuk ki, ember, már százszor megbeszéltük, hogyha sok hús marad, rögtön a következő étkezésnél inkább jóval olcsóbban adni, minthogy ismét a nyakunkon maradjon s másnapig vagy harmadnapig tényleg elromoljon. Hát hányszor mondtuk már? Ti sohasem tudtok egyetérteni a beszerzővel és az étlapossal.

— En is mondtam nekik, — szolt a mosogatólány és vizet enged a csapnál az edénybe.

A fekete szakács megkeverte a paprikást és kezében maradt a főzőkanál. (Olcsóbban adni? Érttem. Egy húrón pendültök ti mind, csak itt, ilyenkor kaptok hajba. Olcsóbban adni. Ki vesz többet és miért vesz többet, mint amennyi kell? Ki rendel és miért rendel többet, mint amennyi szükséges? Miért marad meg, amikor nem kellene? És mégis miért kicsik a porciók? Értetek én mindent, nagyon jól értetek.)

Senki sem szolt semmit. Az öreg a folyosón méregette a moslékot. Csobbant a kanál, amint beledobta. Az igazgató nézte egy ideig. Kicsit púpos már az öreg. Lokálja volt, és van még ötlete. Vigye el az ördög az ötletével együtt. Vallott. Neki (az öregnek) nem voltak ilyenfajta gondjai a lokállal, mint ez a mostani is, mert voltak ötletei! De emígy szorítsd a markod! Ezt csináld! (Amikor itt van egy tehetetlen főszakács és mellette az a süket fekete szakács. Süket. Sose szolt, az ég istenéért se, soha egy mukkot se, pedig tudna, biztos tudna, ő mindig itt van és emlékszik (az igazgató emlékszik) alighanem találkoztak már többször is, még amikor jelszavakat kellett vinni a gyűlésekre, de ez a fekete mindig azt mondja, hogy nem ő volt az, összetéveszti valakivel.) És mi mégis megcsináljuk!

Na, menj csak öreg, úgy, csukd be magad után az ajtót, menj, törd a fejed az ötleteiden. Törd a fejed, míg csak bele nem török. Menj csak, menj.

Az öreg félfenken tette lábát a csonttá fagyott jeges-piszkos kövekre. Fölül begombolta a nagykabátját s megtapogatta zsebeit. A pénz megint semmivé vált. A pénz már évek óta semmivé válik, mintha másra nem is lenne hivatott, csak erre. Az öreg megtapogatja a zsebeit s a szépen összehajtott papírt a ruhán át is érzi. Az is pénzt ér és mégsem ér semmit. Négy gömbölyű hízó van az ölben és az sem ér semmit. Az egyiket levágják enni, a másikat oda-

adják a jövőévi tüzelőért, a harmadik árán veszik a kismalacokat, befőznilvót, kis kukoricát és a negyedik megmarad tiszta haszonnak. Megmarad egyévi jövedelemnek. Így megy ez már évek óta. Talán mégis jól bette a Tamás, hogy kiment Németországba, mert ott a fia, lánya, s az kivitette. Talán a Tamásnak sikerült legjobban. A Tamásnak, akinek sohasem volt egy pipadohánya se s csak füttyörészett, mulatozott egész életében, napszámozott s munkás volt, s akiről szegény tata — jaj, de régen volt — mindig azt mondta: „te a szegények házában vagy a börtönben végzed” s akiről ő is mindig azt hitték, hogy sohasé viszi semmire; a lányát is úgy adta férjhez egy ingben, bugyiban s azt mondta: „Hja, hahahaha, keresd meg magadnak azt, ami kell az életben”. És lám, a (Tamás vitte legtöbbre s talán kár, hogy harminc éve nem beszélnek (az ég se tudja miért), habár a szomszédos utcában laktak, s a Tamás el is ment Németországba az ősszel, a veje kivitette, mert azok ott élnek, de a Tamás még akkor se jött el hozzájuk, hogy: „Bátyám, vigye fene a haragot, én elmegyek, örökre elmegyek innen, és sohasé jövök vissza”. Mert olyan ez, mint a temető. Egy ember él tovább ezen a földtekén, de mi csak ezekhez a görbe utcákhoz vagyunk kötvé itten, ahol élünk, és ezekről az utcákról örökre eltűnik egy ember (bár tovább él), akinek dülöngélő járása épp úgy az utcához tartozott mint a villanykaró, s most többé sohasem látjuk itt. Sohasem látjuk a mozdulatait és soha semmit sem tudunk róla. Nem tudunk róla róla semmit, az biztos. Ha nem jött elbúcsúzni, akkor számunkra örökre elköltözött a temetőbe. Egy ember eltűnt az utcából és csonkább lett világunk. Soha többé nem látjuk (magános ember volt, barátok nélkül, ő ugyan senkinek se ír) s hiába él valahol ismeretlen világban, számunkra halott. Egyszer beállított az a fekete fiú, az Ede, Tamás lakószomszédja a bérházban (földszintes szükudvarú, zsúfolva épített ház) s ez az ember egy vekkert tett az asztalra. „Hát elment a Tamás bácsi”, mondta s szelétben-hosszában mesélte, hogyan történt ez, azután, hogyan osztogatta szét a Tamás azt a holmiját, amit nem bírt eladni; olyan volt ez, mint egy végrendekezés. És mivel ő (az Ede) több mindent kapott, egyebek között Tamás bácsi ágját is, no, ezért gondolta, elhozza ezt a vekkert, legyen emléküik az öccsüktől. Igen, mondta teli szájjal Ede, ő megkérdezte Tamás bácsit, a bátyjának nem ad valamit, nem megy el hozzá búcsúzni? Hiszen mégis testvére. „Ő se gyűtt hozzám, legutóljára a lakodalmomon volt nálunk, harminc éve nem is köszöntünk egymásnak, nem is beszélünk.” Ez igaz is. De én mégis gondoltam (mondta az Ede), hogy elhozom ezt a vekkert emlékünek, mivel nekem úgyis van egy óram. Hát vidd is vissza. Ezt kellett mondani és ezt meg is mondta. Ha a Tamás nem tudta elhozni, akkor más se hozza. De mégis a Tamásnak sikerült jobban. A Tamás idejében nősült és idejében temette a feleségét és mindent idejében végzett, ő meg (az öreg) dolgozott, dolgozott, hogy előbb legyen valamije, kérem, az üzlet üzlet, ezt tudta minden valamirevaló üzletember, s már túl volt az ötvenen, amikor nősülhetett, ezt meg kell érteni. És a Tamás kiment Németországba, pedig tizenöt évig nem akart, habár hívták; és most járt volna már neki a nyugdíj, de nem tudta igazolni a szükséges éveket (sokáig, éveken át állandó munkahely nélkül napszámokodott) s most kiment Németországba s biztosan felveszi az állampolgárságot, mert ott, úgy mondják, kivétel nélkül minden hatvanon felüli öreg nyugdíjat kap. A Tamásnak mégis sikerült, de neki sem-

mi reménye, mert mindig a sajátjában dolgozott s ezért nálunk nem jár nyugdíj, de már hét éve államosítottak s azóta mindig csak a négy disznó húzik az ölben és negyedik éve mindennap húzza haza a kis kocsiiban a moslékot, holnap pedig kimossa az utolsó két hordót is és...

Az öreg ember vigyázva totyog a síkos utcán és néha-néha jónapot köszön, mosolyog is az ismerősökre, de senkivel sem akar megállni pár szóra s néha megtörli a fagytól könnyes szeméit, de semmi sem bírja kiközköteni gondolataiból. Evickélve kapaszkodik föl a járdára, mert lenn megjegesedett hótorlaszok vannak, kilótyog a moslék és a kocsi húzni is nehéz, a járda pedig elviselhető. Hát így, ma sem sikerült semmi, mint ahogy ez így megy már évek óta. És hiába remélte, hogy esetleg fölveszik valamilyen totyogó munkára, hja, hetven évvel már nem lehet ugrálni. Igaz, ha még fiatalabb lenne, mint például a Körner Kálmán (micsoda nvárikertie volt annak!), elmehegne pincérnek, de a Kálmánt is valószínűleg csak azért alkalmazták rögtön első évben (s most már üzletvezető), mert úgy mondják, benyali volt és ezzel mindent megnyert. Hát így vannak a munkanélküliek, így lehetnek, mint ő most; igen, ezek mindig voltak és lesznek is, ő is többször bocsátott el vagy nem vette fel őket, de az sosem volt így, mert az igazi üzletembereket senki se bocsátotta el, hanem mindenki szívesen alkalmazta; de ma szinte fordítva van (gondolta az öreg) s íme a lapok mást sem írnak, csak azt, hogy a vendéglátóipar itt is, ott is ráfizetéssel jár és néha azt is megírják, hogy egy ilyen tönk szélén álló vállalatnak ennyi és ennyi pincére vett az utóbbi években házat, de minden annyiban is marad, és egyikük — jól ismeri — a múltkor szőlőt is vett, de ezt már nem írták meg a lapok. A kocák már biztosan nyöszörögnek és...

— Vigyázz, öreg!

Az egyik kapu alól a síkos, jeges lejtőn teherautó bújt elő és csúszott, s az öreg módfelett megijedt, mert kocsiójával már csak két lépésre volt éppen a kijárt közepén s a szeme kidülledt, mert ő is megcsúszott. Ekkor rántott egyet a kocsin s ugrott egy nagyot, de ettől elvágódott s amikor feltápázkodott, látta, hogy a kiskocsi fölborulva, a sűrű moslék pedig szétfolyt az amúgyis mocskos havon.

— Agyonnyomhattunk volna!

— Nincs szemed, bátyó, hogy nem látsz?

— Már azt hittem, hogy az élet ropogott ki belőled. hehehe, de örülhetünk, hogy csak más ropogott ki belőled. — mondta egy jókedvű ember, aki a végre lefekezett teherkocsiról leugrott, és helyére billentette a kiskocsit, majd társával visszatette a féligeltet dézsát — nem lett semmi bajod, öreg? Na jó. — mondta s fölugrott a teherautóra, s a soffőr pedig már be is gyújtott, fejcsóválva el is robogtak gyorsan.

Az öregember csak állt egy ideig, „nem baj, nem baj”, — dadogta s arcáról nem lehetett látni: mosolyog vagy pedig sírva fakad a következő pillanatban. A moslék a jégen; a hosszú, kígyózó káposztaszálak átnyalábolták a kövérke babszemeket s krumplikockákat s szinte kéjessen, zsíros szájjal vigyorogtak, folyt a nyáluk, folyt, folyt végig a kövezeten, a bedugult csatornanyílás felé.

Jaj, mi lesz a disznókkal, istenkém, hiszen egy szem ennivaló sincs számukra otthon, hát mért kell mindennek fordítva menni, mért kell a kenyeret is kiütni az ember kezéből, mért kell...

Az öreg megfogódzott a villanykaróba s nem tapogatta a lábát, hanem tágranyílt szem-

mel bámult maga elé. A sűrű moslék kevéske leve folyt csak el, a sűreje két egybefolyó tócsában fagyoskodott. Az öreg odalépett, lassan lehajolt s úgy nézte, aztán belemarkolt s rakta vissza a dézsácskába. Görnyedezett s marokként rakta, rakta, egyre rakta; kezét minden alkalommal a járda jegéhez dörzsölve s egyszer-egyszer felegyenesedett: „Cscccc! Beleütött a hideg” dünyögte és kezét hóna alá csapta. Amikor újból lehajolt, azon morfondírozott, hajhaj, mi mindent kell tenni az életért. Kató, ha te nem lennél, meg te, Bandi fiam, beérném száraz kenyérrrel is, vagy néha kiállnék koldulni, de értetek megteszek mindent, jó kis asztonyokam voltál, micsoda szép napok voltak azok, bár itt lennél, most, Kató, hogy látnád, mi mindenre vagyok én képes teértem, mert ha már nem is vagyok fiatal, azért férfi vagyok én még, gondos családapá, aki két kezével kotorja össze azt, amiből az asztalra kerül a mindennapi. Es előteremttem, látnád csak, hogy és mint, de csinálom; még nem dőltem ki, majd el kell mesélnem ezt is, a moslék markolását és a járda jegét, hadd halljátok, hadd tudjátok meg...

Az öregember már szinte mosolyogva csapja az utolsó marék moslékot a dézsába; hát egy kissé megcsappantak, csak háromnegyedig vannak, de elég lesz este és reggel. Mosolyog már s lassan totyog, totyog végig az utcán s észre se veszi, nem is hallja, hogy kegyetlenül csikorog most már majdnem minden kerék, mert megfagyott a kenőcs. Az öreg mosolyog valamin s néha legyint, a szája mozog, szemével fűrgen néz valamit, pedig semmi sincs előtte, éppen semmi, csak a kihalt utca, a tar fák és a házak. Az öreg jóízűen mesél valamit, de nem tudja kinek, jöllehet maga sem tudja, kinek. Azután pedig befordul egy kapun s még egy pillanatig üres az utca. azután itt is, ott is, fázós emberek bukkannak elő.

Az öreg belépett a konyhába, nagyot sóhajtott s néhányat tapsolt kezével a sporhert fölé, megmozgatta a kisujjait, a mutatóujj-csonkjára nézett, amit a bárdal csapott le még legénykorában (ohó, jókora legény volt már akkor), amikor még csak kifőzdéje volt. Megpillantotta a lavort, odalépett és amikor belenyomta a kezét, hátranézett a szoba felé.

— Itthon vagy, anyus?... no jó, de micsoda történt az úton! Képzeld, ahogy jöttem, egy autó...

Az asszony a szobában van, éppen fésülködött, aztán az arcát vizsgálta és a pirosítóval kissé vastagabb aikat rajzolt, mint amilyen van neki, s félfüllel hallgatta az öreg hetvenkedő mondókáit s már majdnem úgy csinált, mint mindig ilvenkor, már ezerszer ebben az életben: majdnem széthúzta a száját s kedves, de egykedvű, megszokott hangján oda akarta mondani: „Ne mondd! Mi még nem esik!”, de mégsem mondta, hanem a nyelvét harapott. Most nem érzett semmi szánalmat iránta (az öreg iránt), amit a tizenöt éves házasság óta minden nap érzett és amit kedvességé oldott fel. Nem érzett semmit, mert most éppen a ma hhoz készült. Mit akarsz? Miért mondd ezt nekem? Miért hetvenkedsz épp most itt nekem, hisz már a térded reszket és már észre se veszed, ha könnyel telik meg a szemed és csak főzeléket eszel, húst sosem, mert egyetlen egy fogad van és nem bírsz rágni, csak nyámozni, hát jól tudod, hogy harmincöt éves vagyok. Mit hetvenkedsz, marokkal szedted a moslékot (de miért mondd most ezt), mert már topa vagy és a szél is fellök, már szánalmas se vagy, hát miért hetvenkedsz, nem tudod, hogy ez izetlen? Itt vagy nálam, mert tehetetlen vagy s mahol-

nap fölbuksz, de mégis a családhoz tartozol, mert az anyám is a szeretőd volt, én meg a mosogatólányod és az ágyasod voltam 13 éves korom óta, s hogy húszéves koromban elvettél, az mitsem jelent, mert kifacsart mosogatórongy voltam már akkor, de már az is, jaj, de régen volt. Es hogy mért mentem hozzád, azt te is tudod, de az ma már egyáltalán nem fontos és nincs is értelme, de tuajdonképpen azelőtt is meg azután is ugyanaz voltam számodra és az is maradtam volna jöideig, ha nem is veszel el, más itt egyáltalán nem volt, nem is kérhettél tőlem mást, s ha lett volna eszed, magad is tudtad volna, vagy legalább tudhatnád most, de neked már ezt se lehet megmondani, téged csak hagyni kell, hogy járjon a szád s hallgatni lehet téged félfüllel, mint mikor a régi újságjaidból szenzációkat és örökösödési pereket olvasol fel amíg a pulovereket kötöm, amiért szinte aprópénzt fizetnek manapság. Hát akkor hogy keressem meg a kenyeret? Hát miért gagyogsz? Téged már csak elhallgatni lehet...

Az öreg kezét törölve a szobaajtóba lépett s betekintett mért oly csöndes az asszony s a tükör előtt állni látta.

— Hová mész? — kérdezte.

— Hozzá — szolt egykedvűen az asszony.

— Hja... — szippantott néhányat az öreg. — Elmeséltem. Vigyázz majd, nagyon síkos az út.

Az öreg a sporhert melletti, vesszőből fonnott karosszékbe ült s egy pléhdobozt vett elő mellényzsebéből, kinyitotta: megfelelőre szakított egy W. C.-papírt és dohányt csavart bele.

— Ez a papír jobban ég mint a multkori, hol vetted? — kérdezi az öreg, aztán hallja még, amint az asszony megmagyarázza, hol vette, majd csak sóhajt egyet (az öreg) félhangosan s ezt dűnyyögi magában: így van ez. Legjobb azért itt, mert ha érezni is a szénszagot, jó meleg van, hiába, no. Ekkor az asszony a konyhába lépett és ő kissé keserűen állapította meg, hogy nagyon csinos az asszony, a keble ugyan egy kissé nagy, de idehaza sosem ilyen csinos, csak akkor, amikor elmegy. De hát olyan kis értelmetlen dolog ez: hisz lényegében egészen mindegy, hogy csinos, vagy sem. Most a kredenchez állt s az öreg oldalról látta; valamikor az tetszett neki rajta, hogy sohasem szívta be a hasát; no most kihúzott egy fiókot és ekkor az öreg kivette a szájából a cigarettát:

— Ne vigyél ötszázat, — mondta az öreg.

Az asszony szó nélkül a táskájába tette.

— Talán elég, ha csak kétszázat költesz most rá.

— Annyit költök, amennyi köll, — szolt az asszony megszokott kedves hangján, mintha a reggeli tejadag vásárlásáról beszélne.

— Jó, jó, csak gondoltam, hogy mégsem kell ötszáz, — mondta az öreg s föltette a hatalmas fazekat a sporhertra, aztán kis edénnyel hat-hét fordulóra megtöltötte moslékkal s várt, míg megmelegedik, az asszony pedig visszament a szobába s megvetette az egyik ágyat, mert elfelejtette előbb megvetni (abban a Bandi al-

szik, tíz éves már, most az egyik barátjánál van, a másik ágyban az asszony alszik, a tatának pedig a konyhában van az ágya, mert nagyon fázik s a szobában nem fűtenek).

Az öreg cipeli ki a langyos moslékot, eteti a disznókat s nézi, nézi őket, milyen szép gömbölyűek, jól föl lehet hizlalni őket ezen a bőséges moslékon, kukorica nem is kell nekik, hó-ha, micsoda pecsenye lesz ezekből, no, fájn, ha ropogósan szereted, hát olyan, ha zsírosan, hát olyan. Epp most lép ki a konyhából az asszony s körülnéz egy pillanatra az udvaron, aztán feléje int:

— Szerbusz. Ne felejts el a tűzre tenni. A vacsora a kredenben van. Szerbusz!

S figyelmesen lépkedve megy a kapu felé, megy, megy, már mindjárt a kilincstől nyúl és nemsokára el is tűnik.

Az öreg nézelődik egy kicsit, kezéről nedves moslékot morzsol le s nézi a távozó asszonyt. Csak menj. Az én pecsétemet viszed, hahaha, akárhányszor is mész és akárkihez is; ha még utánad is fordul valaki, azt dűnyyögi, hahaha. volt esze az öregnek: jóképű nő. Hajh, micsoda nő volt ez; ha a lábára néztél, tudtad milyen az öle; akármit is vehetett föl, nem ért az semmit, mindig éreztél és láttad az ölet, mintha semmi sem lett volna rajta. No, csak menj, menj, akárhova menj, tudjuk, hogy én poroltam el a harmatot rajtad. Hát csak erédj. Azelőtt akkor akasztottalak le a szögrol, amikor akartalak, na mindegy, azelőtt sokminden másképp volt, egészen másképp... másképp... régen volt... A disznók rőfögnek, lökdösik az ajtót s az öreg betekint ekkor az egyik az ajtóra ágaskodott s megbökdöste az öreg kezét, vinnogott.

— Na, tán éhesek vagytok? — kérdezte az öreg fejcsóválva. — Ej, de pákosztosak vagytok, — s megvakarja a disznó durvasörtés fejét, — na, tán nem is tetszik? — kérdezte s mosolygott az öreg, mert a disznó tényleg megvárta a fejét s ez nagyon mulatságos, no lám, ilyen értelmes ez a disznó.

Azután betotyogott az öreg s egy vödörrel tért vissza, már messziről vizslán pislogva az ólak felé s mikor megáll az ólak dőlve, öröm tölti meg a szívét, mert tényleg szépek a disznók, még egy hónap kell nekik s az elég is. Egy literes bögrével a vödörhöz hajol, azzal öntögeti a moslékot (a vödör nehéz) a deszka fölé, az udvarról (nem lép az ölba, mert a disznók erősek), hajlong, egyre hajlong s csak dűnyyögi: „hej, de pákosztosak vagytok”, aztán átátnyúl a deszkán s kezét morzsolgatja, száját meg összecücsöríti:

— Ccó, Ccocococo...

Az öreg ember csak kedveskedett, évődött disznóival s mint ahogy sosem érezte meg és sosem kérdezte meg, hogy minden kiméretlenül beköszönt amikor itt az ideje, így az öreg most se vette észre, hogy az utcán már villanyt gyűjtöttek s megérkezett az este.

Egy-egy kősa hópehely hullott a városra.